

Şuşadan başlayıb Aşqabadda bitən sənətkar ömrü

İfaçılıq sənətimizin təməl daşını qoyanlardan biri də xanəndə Hacı Hüsü olub. Maraqlı səs tembri ilə seçilən sənətkar mahir ifaçılığı ilə yanaşı, müğamlarımızın təbliği və inkişafına da önəmlü töhfələr verib. Bu il görkəmli xanəndənin anadan olması 185 illiyidir.

Hacı Hüsü Kərbəlayı Lütfəli oğlu Kazımlı 1839-cu ildə Şuşanın Çölgala məhəlləsində dünyaya göz açıb. Papaqcılıqla məşğul olan atası Şuşada yaxşı usta kimi tanınıb. O, Hüsünün təlim-təbiyəsinə ciddi fikir verir. Oğlunu ilk olaraq molla məktəbinə qoyur. Bir müddət sonra onun məlahətli səsinin olduğu aşkar çıxır. Şuşada yaratdığı məktəbdə xanəndələr yetişdirən Xarrat Qulu Hüsünün səsini, müsiqi duyumunu təkrar-təkrar yoxlayır və bəyənir. O həmin sənət məktəbində böyük həvəslə ifaçılığın sırlarını öyrənir... Hüsü şuşalılar qarşısında ilk dəfə tarzən Mirzə Sadıqcanın müşayiəti ilə "Çahargah" müğamını oxuyur və ifası alçıqlarla qarşılanır. Çok keçmir səsinin şöhrəti Azərbaycanın hüdudlarını aşır.

İran hökmdarı Nəsrəddin şah 1880-ci ildə Hacı Hüsünü Təbrizə, oğlunun toyuna dəvət edir. Məşhur İran müsiqicilərinin də çıkış etdiyi toy ziyaftı başa çatanda şah tərəfindən birinci mükafat Hacı Hüsüyə verilir.

Görkəmli müsiqisünas, Əməkdar incəsənət xadımı Firdun Şuşinski araşdırmasında yazar: "Azərbaycan vokal sənətinin görkəmli nümayəndəsi olan Hacı Hüsü, sözün həqiqi mənasında, böyük xanəndə olub. O, xanəndəlik sənətində yeni bir dövr açıb. Eyni zamanda bu sənəti yüksək bir məqama çatdırıb. O, nəinki müğam oxumaqda, eyni zamanda milli Azərbaycan müsiqisinin bütün sahələrində böyük ustad olub. Qədim xalq müsiqisini sonsuz bir məhəbbətlə sevib. Şərq, eləcə də Azərbaycan səhnəsi lirik dramatik, tenor tipli səsler çox görüb. Lakin Şərqdə Hacı Hüsünün səsi kimi hərtərəflı tembr gözəlliyyinə malik ikinci bir ince və tərəvətli səs olmamışdır".

Sevimli müəllimi Xarrat Qulu dünyasını dəyişəndən (1883) sonra Hacı Hüsü tanınmış maarifçi Mir Möhsün Nəvvabla görüşərək ustadının xatirəsini yaşatmaq, müsiqi məclisi yaratmaq fikrini ona bildirir. Beləliklə, Şuşada "Musiqisünaslar məclisi"nin əsası qoyulur. Məclisin üzvləri, sadəcə, çalıb-oxumaqla kifayətlənmir, həmçinin müğam sənətini inkişaf etdirir və davamçılarını yetişdirirlər. Bəzi araşdırmalarda oxuyuruq ki, Hacı Hüsü ilk dəfə olaraq Şuşada "Xanəndələr it-tifaqı" da yaradıb. Onun üzvləri arasında dövrün tanınmış ifaçılarından Keçəcioğlu Məhəmməd, Malibəyli Cümşüd, Məşədi İslə, Cabbar Qaryağdioğlu, Malibəyli Həmid, Məşədi Məmməd Fərzəliyev və başqaları olub.

Hacı Hüsü həm də görkəmli şair, xeyriyyəçi Xurşidbanu Natəvanın çox hörmət bəslədiyi xanəndələrdən olub. Çox vaxt onun məclislərində yaxından iştirak edib. Tədqiqatlıarda qeyd edilir ki, o, şamaxılı Mahmud ağanın və bakılı Məşədi Məlik Mansurovun məclislərinə də tez-tez dəvət edilib.

Hacı Hüsü Şərq klassiklerinin qəzəllərini böyük şövqle, ilham və məhabbetle oxuyub. Bu səbəbdən xalq arasında "gözəllik aşığı" adı ilə də çağırılıb. Hətta haqqında rəvayətlər də yaranıb. O, müğamlar üzərində günlərlə, həftələrlə çalışır, ifasını təkmilləşdirir, yeni-yeni guşələr və xallar əlavə edərmiş. Mənbələrde göstərilir ki, o, "Rast", "Şur", "Mahur" və baş-

Hacı Hüsü zilə çekib oxuyur:

*Mən aşiqəm, Qarabağ,
Qara salxım, qara bağ,
Aləm cənnətə dönsə,
Yaddan çıxmaz Qarabağ...*

Xanəndə ifasını başa çatdırır. Məclisdə iştirak edən bir professor ayağa qalxb deyir:

— Ağalar, biz ömrümüzü müsiqiye həsr etmişik. İnsanda incə, təravətli səs nadir hadisədir. Ancaq xanəndənin səsi inandırıcı deyildir...

Məclisdə qızgın mübahisə olur. Vəziyyəti belə görən məclis sahibi qonaqları sakitləşdirib deyir:

— Mübahisə nəyə lazımdır? Əgər xanəndənin səsinə şübhəniz varsa, yoxlaya bilərsiniz.

Məclisdə əyləşən bir həkim xanəndənin boğazına baxır. Dañışır və sakitcə qayıdır yerində əyləşir. Hacı Hüsü bir daha alqışlanır..."

Görkəmli sənətkar səsinin coşub-çağlayan vaxtlarında Həcc ziyarətinə gedir. Bundan sonra şəhərdə toy məclislərində oxuması bəzi dindarlar tərefindən birmənalı qarşılanır, hətta onu təhdid edənlər də olur... Hacı Hüsü sənətə çox bağlı insan idi və oxumamaq onun üçün ölümə bərabər olardı. Şəhərdə böyük nüfuz sahibi ruhanilərlə üz-üzə gəlmək üçün xeyli vaxt Gövhər ağa məscidində azan çekir. O, içindəki yanğını minacatla söndürür. Hərdən minberdə əvvəlki kimi ucadan "Segah" oxuyur. Bəzən də zilə qalxır və zəngülələri ilə hər kəsi kədərləndirir. Günləri xeyli vaxt ziddiyətli anıllarla müşahidə olunur. Bütün bunlara tab gətirə bilməyən Hacı Hüsü Şuşadan getmək qərarına gəlir. Görkəmli sənətkar bir gün yır-yığış edib Türkmenistanın Aşqabad şəhərinə köçür. Lakin onun bu şəhərdə gün-güzərəni heç də yaxşı keçmir. Ehtiyac içində yaşa da, geriye qayda bilmir...

Müğam ifaçılığı tarixində silinməz iz qoyan Hacı Hüsü 1898-ci ildə, 59 yaşında Aşqabadda vəfat edib.

Savalan Fərəcov